

Bán András

Szocio- kulturális táj

Bukta Imre a Modemben

Nyomott, szürke idő. Nehéz sár. Alig van mit csinálni a földeken. Avarégetés, arra alkalmas ez a nap. Faluszélen nő a levélkupac, füstölve égnék a nyirkos levelek. A barázdák közt kinnmaradt takarmánytökök. És egy piros pöttyös labda. Pattog. Érthetetlenül, szeszélyesen. Senki nincs a közelében, nem rugdossák, nem dobálják, lejtőn sem gurul, a táj lapos, ez az Alföld. Pattog, kiszámíthatatlan pályán, a levegőben is irányt változtatva, a fizika törvényeinek ellentmondva. Hátul Sári néni táplálja a tüzet, hordja a leveleket, nem zavarja a labda. Pattogjon csak, ha jól esik neki. Nekem dolgom van.

A labda előbb még ott volt Lajosnál. És világított. Lajos a kertkapuban állt, kicsit már beszívott, bár még volt dolga aznapra sok. Fonott drót kertkapu, öreg már, ideje lenne javítani; hullámpala előtető, nem így kellett volna megcsinálni, de ez az anyag volt akkor. Lajos mosolya, ahogy átnéz a világító labda fölött, felszabadultnak épp nem mondható, nem is kényszeredett, talán csak ezt fejezi ki: na nézd már. A labda pedig nem is világít, nem ez a pontos szó, inkább belülről sugároz, mint egy hangulatlámpa, vagy mint az atom.

A dolgok megtörténnek és megcsinálódnak abban a faluban, abban a világban, ahonnan Bukta Imre tudósít minket – most épp ezzel a fotójával és videójával. Megállunk egy fröccsre a kocsmában, benézünk a szomszédhoz, tudjuk, amit kell, nekünk ne dumáljon senki.

A labdás videót először Budapesten, a Bartók 32 Galériában láthatta a közönség, s most újra Debrecenben, a Modemben, Bukta Imre 56 éves, Mezőszemerén élő magyar képzőművész retrospektív kiállításán.

Az egyeztetős, helyét kereső Modem látványos közösségi kiállítás, giccsbemutató és kortárs művészeti vándorkiállítás után a jelenkori magyar művészet egyik fontos, senki által nem vállalt feladatának lát neki (talán): a negyvenes-ötvenes éveikben járó, a szakma legfontosabbjainak tartott művészek tevékenységének értelmező áttekintésére. A sorban az első Bukta – szerencsés döntés: nem tartozik szekértáborhoz és divathoz, erősen és autonóm módon jelen van a hazai és többé-kevésbé a nemzetközi színen legalább negyedszázada.

Az 1300 négyzetméteres, jó belmagasságú, változatos térsort Bukta Imre és a kiállítás kurátora, Sturcz János művészettörténész nem arra használta, hogy felsorolja az eddigi pályaszakaszokat és nevezetessé vált műveket, műcsoportokat (azaz nem valódi retrospektív tárlatot láthatunk). A tér tagoltságával élve értelmezési helyzeteket hoztak létre.

Így kapott helyet a kiállításon ez a labdás videómunka is szemlélődőbb mezei képek között, a hely megfigyelésének összefüggésében. Miközben jelen van egy szellemi térben is, amelynek a kiállítótér része. Mellé tehető Lovas Ilona S.O.S. című kétképernyős videóinstallációja (Pintér Sonja Galéria, Budapest, 2006) és Csontó Lajos videómunkája (legutóbb Lajos utcai Kiállítóház, Budapest, 2007). Lovasnál súlyos fatompokat, régi kalapos munkaeszközöket billegtet a víz. A keményfa tömbök egymásnak koccannak sodródásukkor, miközben a különféle vallások lelkünkért való imái morajlanak a kiállítótérben. Az apró, esetleges mozgások a mélybe, magunk mélyeibe vezetnek, a teljes kiszolgáltatottságunkhoz, a fohászhoz. Sorsuk egymáshoz kapcsolt és kiszámíthatatlan, szemlélésmódunk a katarzisz (feloldás nélkül). Csontó videófelvételén egy piros és néhány fehér gömb hánykolódik egy vízruhagat tövében tehetetlenül, elsodródva és visszatérve a vízörvényhez: sorsuk természet uralta és közömbös, szemlélődésünk érdeklődő és hűvös.

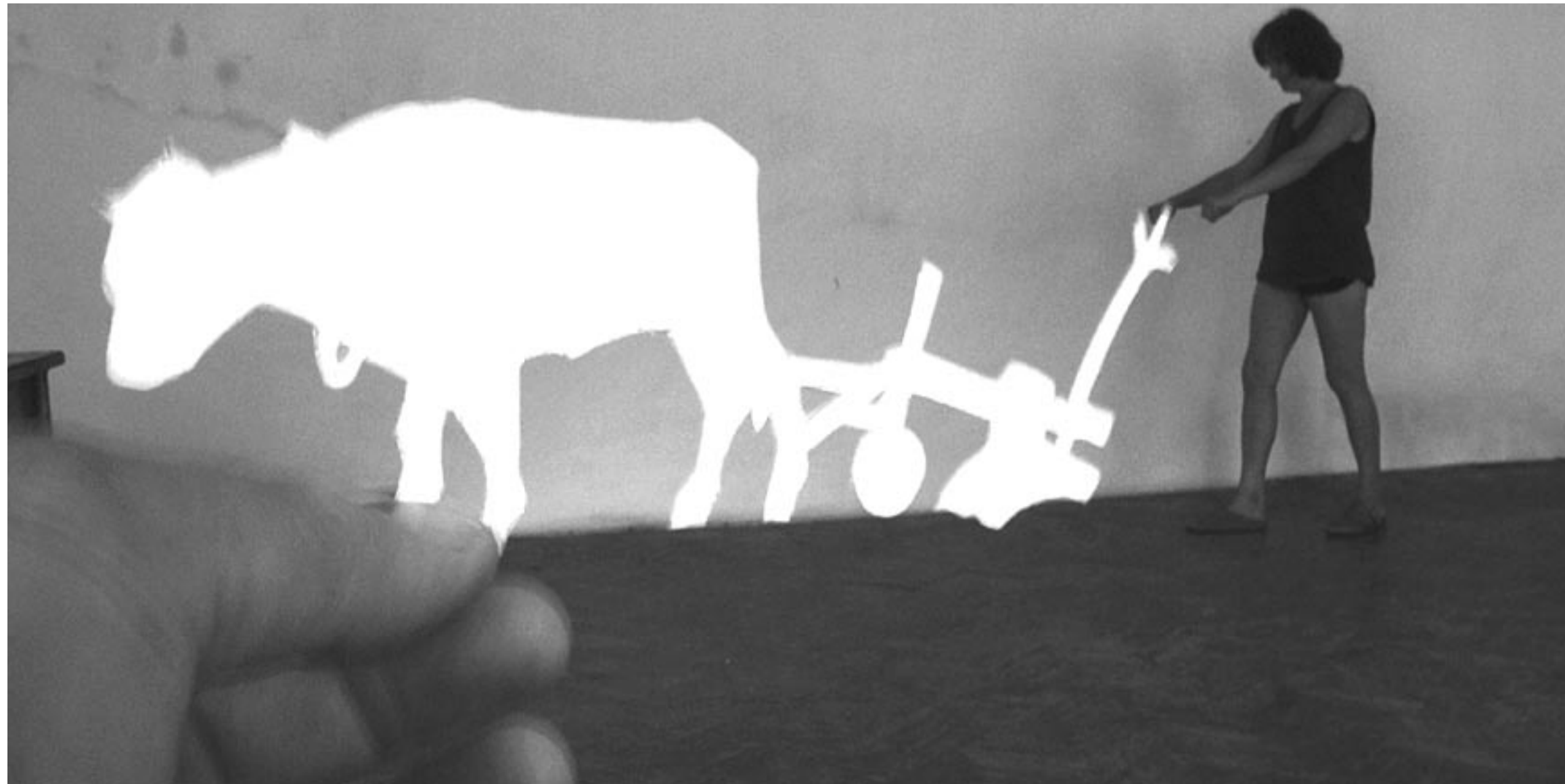
Miféle tekintet számára kínálja fel a debreceni kiállítás Bukta műveit?

A nyitó installáció: magasfeszültségű villanyoszlopokhoz hasonlatos, átalakított napraforgók sora, kókadat tányérjukat halogénizzó világítja meg. A következő: kukoricaszemek közt sorakozó gumicsizmák, mindegyik vízzel teli, a vízfelszínen apró csónak úszik. Aztán egy falra szögelt kredenc, egyik ajtaján krumpliformán kifűrészelt lyuk. Ezen át hámozó kezeket látunk. Ahogy épp megpucolja a krumplit, arra valami vörös, talán vér folyik, s folyhat tovább a hámozás, míg a burgonya el nem fogy. Minden installációhoz egy-két rajz vagy fotó, sok festmény, nem feltétlenül egyazon időből, de egyazon témában, az értelmezési kört tágítva. Vidéken járunk, a mezőn, a faluban, a házakban, a kocsmában, a szomszédos bevásárlóközpontban. Ami a helyszínen túl a művek visszatérő eleme: tárgyak takarékos átértelmezése (törött csempéből facsetete, használt gyufaszálakból farönkök); szavak és képek egymásba fordulása (a csizmák tenger helyett tengerin úsznak, a napraforgó halogénre forog). Zárójel: ezért engedett meg egy gonoszkodó tréfát a kiállítás megnyitóján Mélyi József művészettörténész, összehozva Bukta nevét Sturczéval (Sturz németül bukás). Nekem persze a Bukta inkább valami édes élmény, házi baracklevárral. De: aki kortárs művészként viszi a bőrét a vásárra, mindig a bukta (a Bukta) közelében jár.

Milyen tehát a Bukta vezetete tekintet? Mindenekelőtt: tekintetek. A műértőé, a gyereké, a ravasz szakié, a kocsmái haveré. Tekintetek, amelyek mindegyike – szociokulturális meghatározottságában – másként fordul a mű felé. Ez a kortárs művészet („kortárs művészet”: erős kategória, nem keverendő a jelenkor művészetével, amely mindent magába foglal, ami ma jön létre) lényegi jegye: az egyszempontú, esztétizáló romantikus-modernista tekintet után tekintetek, több szinten érvényes értelmezés, a kimondható megértés, a verbalizálás, a játék, a tréfa megengedése. Míg egyebek között egy másik kortárs művészeti jellemző: a mindennapi vizuális kultúrába merítkezés, annak elemeivel, jeleivel, alkalmanként triviális és vaskos szimbólumaival való együttélés. Ilyesfajta jegyek határozzák meg a vizuális művészetek izgalmasabb kijelentéseit jó évtizede, s ez az, amit Bukta nemzedékéből idehaza olyan kevesen tudnak. Nyitottsága, elképesztő tájékozottsága miatt így vált Bukta több művészgeneráció számára is új csapások kítaposójává.

Miközben maga az életmű is sokat változott, „mezőgazdasági művészként” a Kádár-korban a furfangos ellenállás sajátos módja volt munkáinak ironiája, s elkészítésmódjuk bravúros gányoltsága. A mai Bukta elsősorban intellektuális. Nem a kocsmái filozófusok módjára: épp nagyon értőn és nagyon mélyen.

Hogy világos legyen: a Magyar Nemzeti Galéria nemrég nyitott egy tematikus félállandó kiállítást *Akali* címmel, amely a XX. század vezértémáinak mai értelmét keresi. Bukta művei a „táj” teremben kaptak helyet. Olyan – a maguk módján, a maguk idejében és a maguk kontextusaiban kitűnő – munkák közt, amelyek még a kilencvenes években is a Kállai Ernő definiálta sárnehéz magyar festészet újabb jelentős variációi voltak. Kállai egy 1925-ös könyvében úgy jellemzi művészetünket, mint amit mélyen átjárnak és meghatároznak a földszínek, a filozófia he-

lyett a tapasztalat súlyossága. Bukta is ezt a filozófiátlan tájat járta a nyolcvanas években, conceptualista módon teremtve távolságot az agyaggal, és még inkább ezt a tájat járja most, a jelen teóriáiba ágyazva súlyos tapasztalatait.

A lokális, a nehezen megragadható identitás, ezek a legfőbb témái. A földrajzi értelemben vett hely megérintésén és megértésén túl, a szomszédság karnyújtásnyi kommunikációs módjainak leírásán túl egy mélyebb működésmód megközelíthetősége motiválja. A mindennapok felszíni mintázatának materialitása mögött a lokális szerveződése: a házak építése és módosítása, az ösvények és átjárók összehangolása, a szántóföldek, a kertek ki- és átalakítása, a vadászat-gyűjtögetés lehetséges ösvényeinek felderítése és feltérképezése, és az ezekkel kapcsolatos egyezkedések, stratégiaalakítások. Másfelől azonban, s ez Bukta képeinek lényegi jegye, az anyagválasztások és kezelések, a

festőtechnikák, a felületalakítások ugyanezen stratégiák részesei és tudatosítói. Az anyagválasztásokat és megformálásokat pedig mélyen meghatározza ennek az identitásnak a láthatára: a szegénység, a túlélés elképesztő technikái, a kicselezés kreativitása. Csak két példa erre a debreceni kiállításról. A második teremben egy 1980-as Bukta-munka, *Egy darab ősz*. Térbe állított üveghasábban őszi levelek tömege. Alulról ventilátor fújja őket, poétikusan fel-felrebbenek, keringenek még egy kicsit. Legalábbis így kellene viselkedniük. Ám a zárt térben átmedvedett tapadósá vált az itt vendégeskedő avar, félreült a ventilátor útjából. A terem sarkába diszkrétan letámasztott, hosszú mogyorófalpálca. Értjük: időnként meg kell keverni. Vagy még szebb: az egyik falon, két rajz között apró, kitiüremkedő doboz, nyilván valami kapcsoló álcázására. A dobozon négy centis, hajtogatott papírhajó. Bukta tette oda vagy más?

Súlyosan jelenlévő és kiszámíthatatlanul játékos Bukta életműve: nagyon soká lehet nézelődni ezen a debreceni kiállításon. Zavartalanul. Mert látogató nagyon kevés akad. Azokban a termekben, ahol pár hete tízezrek álltak sorban. A szakmában mindenki tudja, idehaza „megcsinátlan” még a kortárs művészet, „megcsinátlanok” még a legfontosabb életművek is. S ennek megváltoztatására még a Modemnek sincs elképzelése.

Nyomott, szürke idő. Pattog a piros labda. Mitől? Mi lendíti ki a szabályok közül, mitől ugrál kedves, bolondos utakon? Bukta nem árulja el. De abban biztosak lehetünk, nincs semmi manipuláció, digitális beavatkozás vagy ilyesmi. A tájban pontosan így történt. Bukta hiteles.

(Bukta Imre retrospektív kiállítása Debrecenben a MODEM-ben. Megtekinthető február 24-ig)